

Hannah Arendts fornyede aktualitet

INGRESS: Hannah Arendts politiske tenkning er aktuell, og hennes idé var at det kan oppstå lyspunkt selv i problematiske politiske faser der autoritær politikk utfolder seg. Dette hevder filosofen Richard J. Bernstein, som i sin siste bok forklarer hvorfor Arendt bør leses nå.

Av Dag-Erik Berg, statsviter og uavhengig forsker.

Global politikk har fremstått som stadig mer uforutsigbar ettersom autoritære ledere og nasjonalistiske bevegelser har fått gjennomslag i politiske valg og praktisk politikk. Denne usikkerheten har bidratt til en rekke nye publikasjoner om hvordan etablerte demokratier er i krise når nye og mer ekskluderende politiske bevegelser får makt. Midt i denne uforutsigbarheten har den politiske tenkeren Hannah Arendt (1906-1975) fått en ny aktualitet. Arendt har lenge vært berømt og lest av mange. Hun levde et dramatisk liv og flyktet som tysk jøde fra nazistene, først til Paris og deretter til USA. Med filmen [Hannah Arendt](#) fra 2012 ble hennes liv også tilgjengelig for et allment publikum (Trotta, 2012). Arendt ble i sin tid særlig kjent for bøker som *The Origins of Totalitarianism* (1951) og *Eichmann in Jerusalem. A Report on the Banality of Evil* (1963) der hun anvendte sine filosofiske innsikter, og utviklet banebrytende og kontroversielle analyser om hvordan nazismen utviklet seg til et totalitært regime (Arendt, 1968, 2006b). Likevel synes valget av Donald Trump som ny president i USA å ha gjort hennes arbeid i politisk teori enda mer aktuell enn hun har vært tidligere. Den amerikanske journalisten Jamelle Bouie i 2016 tvitret om at Hannah Arendts bok *The Origins of Totalitarianism* skulle være på toppen av en ny liste med bøker han skulle lese da Trump ble valgt som president.

Trump og utviklingen i internasjonal politikk danner også bakgrunnen til boken som den amerikanske filosofen Richard J. Bernstein har skrevet om Arendt, med tittelen [Why Read Arendt Now](#) (Bernstein, 2018). Bernstein er filosofiprofessor ved New School for Social Research i New York, og har i flere tiår vært kjent for sine arbeider om amerikansk [pragmatisme](#), og som ekspert på Arendts tenkning. Han har skrevet flere viktige tekster om Arendt, inkludert en tidligere monografi om Arendt og «jødespørsmålet» (Bernstein, 1996). På bokomslaget til denne nye og mer kortfattede boken, hevdes det at det har oppstått en ekstraordinær interesse for Arendt. Selv om det er mange som kjenner Arendts arbeider kan en slik bok være berettiget som en effektiv introduksjon. Det er mange paradokser i både bøkene hennes, og i mottakelsen av dem. Mange synes å nevne henne på sosiale medier eller i vitenskapelige arbeider, gjerne uten å ha god kjennskap til hennes arbeid. Selv om det er en stor og stadig voksende litteratur om Arendt, er hun gjerne oftere referert til enn systematisk analysert. Noe av grunnen kan være at det er vanskelig å plassere henne i en akademisk sammenheng, selv om hun har inspirert mange. Hun tøyde faglige grenser og hennes interdisiplinære arbeider gjorde det vanskelig å sette henne i vanlige akademiske disipliner. Da en journalist omtalte henne som filosof i et kjent [filmintervju i 1964](#) (Jones, 2013), ble dette blankt avvist av Arendt selv. Hun likte ikke omtalen av seg selv som filosof,

og hun hevdet at hun i stedet drev med politisk teori. Arendt var riktignok utdannet som filosof og hadde studert med kjente tyske tenkere slik som Martin Heidegger og Karl Jaspers. Hennes arbeider kan utvilsomt leses i lys av filosofiske tema hos Kant, Heidegger og Nietzsche. Likevel er mange av hennes arbeider historiske diskusjoner som skiller henne fra filosofien, i hvert fall slik vi kjenner den alminnelige universitetsfilosofien. Historikere har på den annen side kritisert hennes arbeider for å ligge nærmere metafysikk og poesi, enn sannferdig historie (Young-Bruehl, 2004: 403). Hvorfor hevder da filosofiprofessoren i New York, Richard J. Bernstein at Arendt har mye å tilføre lesere i dag?

Det handlende menneske

Ifølge Bernstein kjennetegnes Arendts tenkning av en enestående evne til å påpeke destruktive tendenser i moderne samfunn. Samtidig hevder hun at det var muligheter for å gjenvinne verdighet i politikken, selv i perioder der samfunnet preges av destruktive prosesser (s. 3). Slik sett er det naturlig at Bernstein avslutter boken med å understreke hvordan Arendts handlingsbegrep er viktig for hennes tenkning: Når hun verken er overoptimistisk eller overdrevent pessimistisk så er det fordi hun er opptatt av at mennesket har en evne til å handle og alltid skape noe nytt (s. 118). Samtidig konkluderer Bernstein med at Arendt er gjennomgående opptatt av både personlig og politisk ansvarlighet. Slik mener han at den arendtske appell i dag handler om at vi alle har et ansvar for våre politiske skjebner. Selv om dette er et naturlig resonnement hos Bernstein, så er det vanskelig å se om han faktisk presenterer et annet budskap enn det Obama har gjort etter valget av Trump – å appellere til at alle deltar i lokale spørsmål og gir sitt individuelle bidrag til å holde lokale demokratiske prosesser levende.

LES OGSÅ: [En inngang til Hannah Arendts forfatterskap](#) • [Møter med Hannah Arendt](#)

Det kan være ulike grunner til at Bernstein ender opp med et tilsynelatende trivielt poeng om å ta ansvar for sin politiske fremtid. Den praktiske grunnen kan være at boken fungerer som en kortfattet introduksjon til Arendt. En viktigere grunn kan være at Bernstein er mer fagfilosof enn Arendt selv. Bernstein virker uengasjert i interdisiplinære sider ved Arendts arbeid, slik som bruken av historien, metode og hennes demokratiforståelse. Hennes handlingsbegrep har for eksempel hatt betydning for nyere debatter om agonistisk [demokrati](#) innenfor statsvitenskap og politisk teori (Wenman, 2013), der diskusjonene ikke preges av henvisninger til hennes tungvinte begrep om natalitet. Faglig sett vil jeg også hevde at Bernstein ikke får frem hvordan Arendts akademiske praksis skiller seg klart fra den akademiske situasjonen i dag, som oftere preges av faglige grenseoppganger snarere enn interdisiplinært arbeid. Bernstein forblir en fortolker av Arendt. Derfor ble jeg ikke helt overbevist om at han faktisk forklarer hvorfor man skal lese Arendt i dag.

Sannhet og politikk

Bernsteins korte bok – et langt essay på 121 sider – er uansett en nyttig introduksjon til Arendt. Den er lettfattelig nok for lesere uten forkunnskaper, og kompetent nok til at de mer innvidde kan ha nytte av den. Dessuten belyser han hvordan Arendts tenkning har sitt opphav i hennes dramatiske liv. Hun var ikke bare heldig som unnslopp nazistene, men hennes forfatterskap ble også preget av erfaringene som flyktning. En av de tidligste tekstene hun skrev var om flyktninger – «We refugees» fra 1943 – der hun diskuterer jødisk identitet, landflyktighet og det å være statsløs. Bernstein viser hvordan denne lille teksten gikk forut for det omfattende arbeidet med boken *The Origins of Totalitarianism*. Boken om totalitarisme er en kompleks fortelling om hvordan menneskers natur endres av en totalitær ideologi. Dominansen blir total når den juridiske og moralske personen oppheves og folks individualitet ødelegges. Samtidig som Bernstein lojalt formidler Arendts tenkning, så påpeker han også at hun diskuterte omstridte tema uten egentlig å sette seg fullstendig inn i saken. For eksempel viste hun liten forståelse for de svartes situasjon da amerikansk høyesterett i 1954 opphevet raseskillet i utdannelseinstitusjonene. Arendt hevdet at staten prinsipielt ikke kunne lage lover mot sosial diskriminering og bruke makt for å sette loven ut i livet.

Samtidig som Arendts bidrag har flere problematiske sider, så diskuterer hun tema som er helt sentrale for lesere i dag, som politikk, sannhet og løgn. Bernstein fremhever hvordan hun besvarte den omfattende debatten som fulgte etter boken om Eichmann med å skrive essayet «Truth and politics.» Essayet om sannhet og politikk er et teoretisk tilsvar der Arendt diskuterer filosofihistorien, men hun innleder ved å understreke at sannhet er et såpass sentralt prinsipp at det handler om menneskelig overlevelse og eksistens (Arendt, 2006a: 225). Det er åpenbart slike tendenser Bernstein også har i tankene, altså president Trumps mange uttalelser som forvrenger fakta. Bernstein hevder at *image*-bygging er en ny type løgn som vi omgir oss med, slik vi kjenner fra sosiale media. Den mer alvorlige konsekvensen av politisk løgn her, er at dette er teknikker som legger til rette for utviklingen av totalitære regimer. Bernstein hevder at organisert løgn, *image*-bygging og villedende informasjon er slike teknikker som kan ende opp i undertrykkende regimer som blir totalitære. Bernstein kunne vært mer nyansert i å skille mellom autoritære og totalitære regimer. Han kunne også vært flinkere til å fremheve hvordan det finnes flere begreper for å diskutere hvordan Arendts politiske og konstitusjonelle tenkning er tuftet på både historiske og teoretiske begreper om endring. Men han er ikke politisk teoretiker eller statsviter. Derimot er han i denne boken en fin formidler av Arendts tenkning og idé om politisk ansvar til et allment publikum, der han appellerer til lesere med interesse for å diskutere demokratiets fremtid i en tid preget av uforutsigbarhet.

Litteratur

Arendt, H. (1968). *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt. Arendt, H. (2006a).

Between past and future: Eight exercises in political thought. New York: Penguin Books. Arendt, H. (2006b).

Eichmann in Jerusalem: A report on the banality of evil. New York, N.Y.: Penguin Books. Bernstein, R. J. (1996). *Hannah Arendt and the Jewish question.* Oxford: Polity. Bernstein, R. J. (2018).

Why read Hannah Arendt now. Cambridge, Medford MA: Polity Press. Jones, J. (2013, 16. juli).

Hannah Arendt Discusses Philosophy, Politics & Eichmann in Rare 1964 TV Interview. *Open Culture*. Hentet fra <http://www.openculture.com/2013/07/hannah-arendt-1964-tv-interview.html> Trotta, M. v. (2012).

Hannah Arendt. Heimatfilm GmbH. Wenman, M. (2013).

Agonistic democracy: Constituent power in the era of globalisation. Cambridge: Cambridge University Press. Young-Bruehl, E. (2004).

Hannah Arendt: For love of the world (utgave nr. 2). New Haven, Conn., London: Yale University Press.